

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 3. septembra 1879.

Obsseg: Kmetovalcev avstrijskih prva zahteva od novega ministerstva. — Kedaj je treba za odpust davka gosposki naznaniti škodo po ognji, toči ali povodnji, da se čas ne zamudi? — Prijazna beseda vipavskim kmetovalcem. (Dal.) — Kmetovalci, ne zabite koristnega vam gipsa! — Gospodarske novice. — Obrtniške novice. — Radomljska dolina v starem veku. — Jezikoslovne opazke. (Dalje.) — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Kmetovalcev avstrijskih prva zahteva od novega ministerstva.

S polnim zaupanjem pozdravljajo kmetovalci novega ministra za kmetijstvo grofa Falkenhayna, prav tako pa tudi obrtniki avstrijski barona Korb-Weidenheima, kajti oba sta velika posestnika sama in poznata velike težnje kmetijstva in obrtnijstva, pa sta tudi že dosedaj večkrat razodela, da imata srce za olajšanje kmetijskih in obrtnih bremen.

Vemo, da se povsod odmeva glas po znižanju davkov, ki so res toliki, da uničujejo existenco onih, ki živijo od kmetijstva in obrtnijstva. Al da se v veliki državi mašinarija davkarska preuredi in o davkih doseže polajšava, treba, da se sistema gospodarstva državnega v vsem predrugači, da se zmanjšajo stroški uprave, po katerih bode mogoče, znižati državne dohodke, to je, davke in med temi v prvi vrsti zemljiške davke. Da se vse to v boljši red spravi, treba bode že še nekoliko potrpljenja.

Al nekaj družega je, kar se mora in more brž storiti kmetijstvu na pomoč, in to je, da se žitu, živini in drugim pridelkom tujih vnanjih držav, ki se pripeljejo v Avstrijo, naloži primerna, to je, tolika colnina, da tuje blagó ne potlači v nič naše domače.

„Svobodna kupčija“ je lepa misel, lep gospodarski ideal, al vlada mora varovati domačine, da zavoljo „lepe misli“ ne pridejo v nič. Če vidimo, kako so Nemčija, kako Francija, kako Anglija začele s colnino misliti za varstvo svojih domačih pridelkov, da jih nižja cena tujih ob tla ne dene, je pač skrajni čas, da tudi Avstrija svoje oči odpre in stori, kar je treba, da se odvrnejo še večje nadloge, ki žugajo kmetijstvu avstrijskemu s tem, da v Avstrijo dobimo ameriškega žita in živine, ruskega žita in živine, avstralske volne itd. po tako nizki ceni, po kateri ne enega ne družega naši domači kmetovalci še pridelati ne morejo! Denite po „svobodni tuji kupčiji“ naše domače kmetijstvo v nič, ki je eden glavnih stebrov državi, pa bodo trpeli vsi drugi stanovi. Naj so nam gori navedene tuje države zgled, katere tuje blagó in tujo živino obkladajo z visoko colnino, in tako domače varujejo hudega pritiska vnanjega.

Amerika in Rusija, na primer, imate neizmerne zaklade žita in živine, katere lahko sipljete v Avstrijo

tako, da zadušujete domače naše gospodarstvo. Če uže zdaj pod bremenom velikih davkov komaj dihalo naši kmetovalci, kaj bode še le tedaj, ako uvoznja tujih pridelkov ostane prosta primerne colnine?

Poglejmo si le bogato severno Ameriko. Leta 1860. je iz žita, živine in družega blagá, ki ga je v tuje dežele prodala, skupila 632 milijonov gold., — leta 1870. uže 752 milijonov, in lansko leto celó 1360 milijonov gold. in čez polovico tega denarja je skupila iz prodanih kmetijskih pridelkov!

Ozir na vse to nam daje pravico, zahtevati od novih ministrov kupčijstva in kmetijstva, da gredó nemudoma na delo za varstvo domačega kmetijstva, pa nas navdaja tudi polno zaupanje, da bosta podpirana od vseh konservativnih poslancev državnega zbora, vse storila, da se odvrnejo nadloge avstrijskemu kmetijstvu.

Kedaj je treba za odpust davka

gosposki naznaniti škodo po ognji, toči ali povodnji, da se čas ne zamudi?

„Novice“ vedno skrbeče za korist domačega kmetijstva so v zadnjem listu o gori navedenem vprašanji razglasile razsodbo c. k. upravne sodnije dunajske, katera pa za kranjsko deželo ni veljavna,*) ker jej nasproti stoji razglas bivše ilirske gubernije od 25. novembra 1843., št. 28.843, kateri med družim naznanja, da vsled sklepa Nj. veličanstva od 13. maja 1843. leta in c. k. dvornega ukaza od 6. novembra leta 1843., št. 15.642, se ima zarad odpusta davka a) škoda po ognji v 3 dneh, b) škoda po toči in vodi pa v 8 dneh dotični davkini gosposki pod zgubo pravice do odpusta davka naznaniti; tedaj za naznanila škode po toči in vodi ni taka hitrica.

V omenjenem razglasu se pa ne določuje, da se mora škoda pismeno naznaniti, tedaj se sme to tudi ustmeno, to je, z besedo zgoditi. Umeje se pa, da mora ustmeno naznanilo pri c. kr. gosposki se v zapisnik vpisati in od naznanilca podpisati; drugače naznanilo ni veljavno.

*) Gosp. Robiču se zahvalujemo za ta popravek in celo drugo pojasnilo. Ker v zadnjem našem listu naznanjena razsodba c. k. dunajske upravne sodnije se res tiče nekega posestnika v Galiciji, smo po takem mi na Kranjskem zaradi toče in povodinj na boljem. Naj bi rodoljubi na Štajarskem, Koroškem, Primorskem izvedeli, kako je pri njih s to postavo.

Vred.

Na dalje določuje pa tudi omenjeni razglas, da, kedar je več poškodovanih, imata dva, ki so ju poškodovani izmed sebe izbrali, škodo gospóski naznaniti. Kako samo županovo naznanilo ni tedaj veljavno. Izbrana moža naj tedaj v naznanilu razločno izrečeta, da v svojem in v imenu drugih poškodovanih škodo naznanjata.

Tako naznanilo veljá pa samo za zemljišča, kar jih je vpisanih v mapi ene in iste soseske. Ako se poškodovana posestva v več katastralnih soseskah (mapah) nahajajo, mora za vsako mapo posebno naznanilo se narediti.

Zapomnite si tedaj župani in drugi gospodarji to dobro!

Pristavimo pa še, da so namesti nekdanjih davkinih gospósk stopila c. kr. okrajna glavarstva, in tem se sedaj omenjene škode naznanjajo.

Luka Robič.

Prijazna beseda vipavskim kmetovalcem.

(Dalje.)

Zraven tega, da se kupčija z zgodnim sadjem v obče konkurence bati nima, se še celó vipavski konkurence sosednih južnih dežel bati ni treba, in to zaradi tega ne, ker je z Dunaja do Postojne, to je, Vipave, po železnici veliko bliže kakor je z Dunaja v Bolcano (Botzen) na Tirolskem, kjer je glavna štacija tirolske sadne kupčije. Bližina pa stori v sadni kupčiji prav veliko, kajti ne le da je vožnina zato ceneja, je tudi za sadje veliko manj nevarnosti na kratkih potih, kakor na dolgih, kjer sadje rado gnjije.

Gledé na vse to so vipavski kmetovalci po navedenih okoliščinah tako rekoč primorani, se sadje-reje prav krepko poprijeti; oni so pa tudi v tako srečnem položaji, da jim je dober gospodarsk vspeh zagotovljen, in to prvič po kaj ugodnem zgodnjem podnebj, drugič pa tudi po kupčiji ugodni geografični legi vipavske doline.

Zdaj pa nastane glavno vprašanje: kaj naj bi se v vipavski dolini storilo, da bi sadna kupčija brž ko mogoče do izdatnega gospodarskega pomena dospela, da bi za Vipavce ne dosti manj važna postala, kakor je uže zdaj vinska kupčija?

Da bi se Vipavci krepkeje in prav resnobno sadje-reje poprijeli, o tem se je uže veliko govorilo, veliko pisalo. Spominjam tu zopet le na rajnega Matija Vrtovca, na našo kmetijsko družbo, na te stvari se tikajoče članke v „Novicah“ in drugod. Matija Vrtovec je, sme se reči, ves čas, dokler je v Št. Vidu vikaroval, neprenehoma ljudi nagovarjal, in to še celó v cerkvi, da naj se sadjereje čvrsto poprimejo, in veliko veliko je o tem v „Novicah“ pisal, a vse to bilo je skoro brez vsega vspeha. Najmanj, skoro da prav nič sadjereje nahaja se ravno v Št. Vidski okolici. Sl. kmetijska družba prijavila je v svojih „Naznanilih“ l. 1870. v 2. zvezku temeljiti govor njenega tajnika, gosp. dr. J. Bleiweisa v občnem zboru 4. maja tistega leta. V tem govoru nasvetuje on, kako naj bi ravnali Vipavci z zgodnjim sadjem, da se naredí boljša in večja kupčija z večim dobičkom. Konečni predlogi njegovega govora bili so sledeči: 1) iz zбора današnjega naj se pošlje odprto pismo vsem vipavskim gospodarjem v smislu mojega govora, — 2) do podružnice kmetijske v Vipavi naj se pošlje prošnja, da na vso moč dela na izrejo pitanega zgodnjega sadja, — 3) predsedstvu prihodnjega tabora vipavskega naj se želja izreče, da na dnevni red stavi govor o pospehu vipavskega trgovstva s sadjem, — 4) sadje- in vinorejcem, ki zasade obilo

takega sadja in grozdja, naj se naklonijo premije v denarjih, — 5) prihodnji vinski in sadni šoli naj se priporoči, da skrbi za izrejevanje zgodnjega sadja in grozdja na zgled vipavski dolini.

Glejte! vsi ti predlogi so se izpolnili, poslalo se je vipavskim gospodarjem dotično odprto pismo, poslala se je vipavski kmetijski podružnici dotična prošnja, na vipavskem taboru govorila sta še celó dva govornika za povzdigo vipavske sadjereje, podelila so se nekaterim odličnejšim sadjerejcem pohvalna pisma, ustanovila se je na Slapu sadjerejska šola, — storilo se je, z eno besedo vse, kar je gosp. dr. Bleiweis dobrega nasvetoval, in od takrat do sedaj je uže skoraj deset let preteklo, a, Bogu bodi potoženo, reči morem iz prepričanja, da je toliko da ne vse še ravno tam, kjer je pred devetimi leti bilo! Druzega napredka v vipavski sadjereji skoraj nič ni zapaziti, kakor ravno to, da so se je nekateri mladenči, bivši učenci deželne vino- in sadjerejske šole na Slapu, prav krepko poprijeli, med njimi posebno hvalevredno Ferdinand Malik, — da so se slapenski mladenči, potem ko so se novega načina požlahnovanja dreves od vino sadjerejskih učencev navadili, sploh zarezanja sadnega drevja marljivo poprijeli, — da so se Slapenci sadjereje sploh krepko poprijeli, in tako tudi nekateri bivši nedeljski učenci vino-sadjerejske šole, posebno Ložani. Sicer je pa po celi dolini vse pri starem ostalo. Ako izvzamemo, na primer, v veliki Št. Vidski srenji štiri gospodarje (ti so gospodje: B. Dolenc, F. Kavčič, F. Vrtovec in A. Žvanut) reči smemo o vseh ostalih, da v desetih letih niso vsi skupaj toliko sadnega drevja zasadili, da bi na vsacega 5, — a kaj pravim — da bi na vsacega le dvoje drevesic prišlo. In kar veljá o Št. Vidski srenji, isto veljá zeló tudi o vseh družih, na primer, o Podragi, Gočah, Planini itd.

(Dalje prihodnjič.)

Kmetovalci, ne zabite koristnega vam gipsa!

Neki kmet je 14. aprila t. l. poslušal profesorja g. Wilhelma, ki je kot potni učitelj na shodu kmetijske podružnice v Judenburgu na Štajarskem razlagal korist potresanja detelje z gipsom. Kmet si je nauk zapomnil in takoj omislil gipsa. In ni se kesal; kar čudil se je dobrim nasledkom. Detelja je veliko bolj visoka, pa tudi košata in krepka vzrastla, kakor negipsana. Stroški niso v nobeni razmeri bili do dobička, ki mu ga je obilna deteljina košnja dala. Jednako imenitna in koristna je gipsova poraba za zboljšavanje gnoja v hlevih, pa tudi na gnojiščih. Mnogovrstni so pa nasledki, če se gnoj z gipsom potresa. Gips (mavec) je žvepleno-kislo apno. On veže gnojni amonijak, ki je rastlinam dober živež, ter ga iz ogeljno-kislega amonijaka spremeni v žvepleno-kisli amonijak, ki ni več plinove podobe in toraj ne more izpuhteti, ampak ostane v gnoju, sicer bi prekornostni amonijak po zraku izpuhtel in se pogubil. Dalje ovira gips prenašanje gnoja, kar je imenitno takrat, kedar gnoj več časa ležati mora. Vrh tega je gips sam po sebi uže gnoj zaradi svoje sestave iz žveplene kisline in apna. Gips s hlevnim gnojem pomešan je izvrstno gnojilo za vsako zemljo, za vsak sadež. Gipsa se potrosi $\frac{3}{4}$ kila na gnoj od ene velike živalice, to pa hitro po izkidanem gnoji. Z 6 ovac se računa tudi $\frac{3}{4}$ kila gipsa.

„Gosp. pril.“